

Čtyřboké velkoselské usedlosti ozdobou jihočeského venkova

Vliv vierkantů na dům U Hanzlů v Bukové v Novohradských horách

V jižní části okresu Č. Budějovice a v oblasti pohraničí od Třeboně k Volarům se vyskytují plně zavřené čtyřboké zemědělské usedlosti, zv. také "vierkanty".

Vierkant je hornorakouská čtyřstranná selská usedlost, která ovlivnila zejména za c. k. Rakouska-Uherska i území na druhé straně Novohradských hor a Šumavy.

Čtyřboké usedlosti v podobě uzavřených panských dvorů se u nás objevují už v 17. století zcela ve vnitrozemí, z čehož se usuzuje, že vliv vierkantů měly vliv i dvory velkostatků. Lze odvodit, že majetný sedlák si postavil čtyřbokou usedlost buď podle vzoru vierkantů, nebo podle panského dvora.

V některých regionech měly silnou tradici třístranné usedlosti s vyzdobeným až vyšperkovaným průčelím se štíty a bránou a čtyřstranné usedlosti se zde vyskytují zřídka (např. Blata).

Čtyřboká usedlost v členitém terénu Novohradských hor a Šumavy opticky "sedí" a dotváří domácí krajinu. Sedí i však i v rovinách Třeboňska nebo řeky Stropnice.

V Bukové na Novohradsku je několik zajímavých a krajinnotvorně hodnotných čtyřbokých selských usedlostí. Stýkají se tam vlivy vierkantů a selského baroka. Na návsi je jeden jihočeský štít typických barokních tvarů.

Významná je v Bukové čtyřboká usedlost U Hanzlů č. 28. Název U Hanzlů se pře-

náš z pokolení na pokolení. Nyní zde bydlí Šveců, předtím Vicánů a ještě předtím Homerů. Vlastně ani dobří pamětníci již nevědí, kdy tam bydleli Hanzlů.

Podle paní Švecové (pracovala na poště a má o vsi přehled) je levá část usedlosti stará asi 200 let a pravá 250 let. Stodola vzadu je mladší.

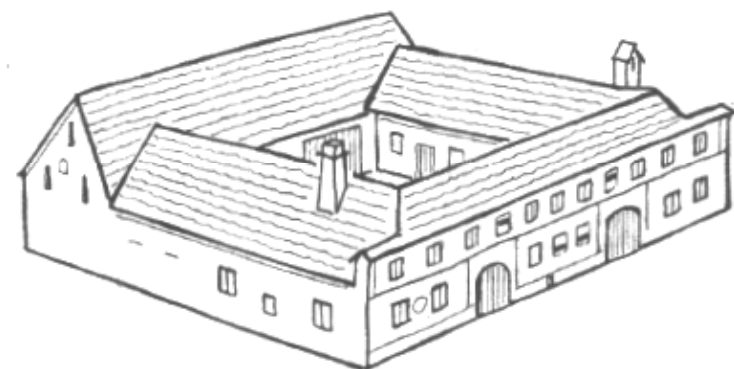
Ve čtyřboké usedlosti žily pohromadě tři generace a někdy, v případě, že bylo obytné celé patro, i čtyři generace a ještě různě blízcí a vzdálení příbuzní. Snad někde i 30 lidí.

To mělo ekonomickou výhodu. Mohli se všichni podílet na hospodaření nebo si rozdělit práci (specializovat se). Byl tam i dostatek skladovacích prostorů, takže usedlost vytvářela jakousi samostatnou jednotku. Komory na obilí a osivo byly v patře.

Komory na potraviny ve sklepe. Po stranách usedlosti byly seníky a chlévy (většinou měli hodně skotu), vzadu stodola s výjezdem na humna.

Průčelí usedlosti U Hanzlů v Bukové se naposled opravovalo před 21 lety. Dnes by oprava včetně nového krovu a krytiny střeš stála několik milionů. Paní Švecová má mimo jiné také sedm koček a psa, který pozná všech sedm koček a toleruje je. Cizí koč-

ky žene až na náves. Ve vsi se ví, že paní Švecová má kočky v troubě. Když příliš vaří a v troubě je vedro, kočky vylezou.

Při posledním sčítání obyvatel v roce 1990 bylo v Bukové 125 bydlících v 53 bytech. Podle starosty obce je dnes v Bukové 106 oprávněných voličů. Buková bývala velká vesnice. V roce 1912 měla 512 obyvatel a dokonce v roce 1850 je uvedeno 798 obyvatel.

spol. s r. o.", a "Spořitelní a záložní spolek pro Bukovou a okolí, spol. s r. n."

Čtyřboké selské usedlosti se podílejí na výrazu vesnice. Dlouho se vyvíjely a představují v podstatě zkušenosti předků, kde bydlet, kde bude komora, kde "loch", kde umístit maštal, mlat, stroje, kde prase a třeba i kde holuby. V některých vesnicích vznikaly čtyřboké usedlosti ze třístranných spojením čelních štítů střešou.

Vliv vierkantů je nesporný, přesto naše čtyřboké usedlosti jsou novohradské a šumavské. Některé mají na průčelí čtyřlístek, věneček, kolečka, často výklenky. Stodoly mívají ozdobné, přitom funkční, průduchy. V 50. letech zničili útvary Pohraniční stráže kvanta čtyřbokých usedlostí, obzvláště po roce 1952 po stažení "železné" opony.

V západní části jižních Čech vierkantů končí. Následuje enkláva Volar, kde se vyskytuje volarský dům (všechno je pod jednou střešou), a pak Vimpersko, kde je šumavský dům.

Text a kresby Jan SCHINKO

PL / 2 / 4 '98